

Rio PREISNER

Kritika totalitarismu Kompletní vydání

CDK - ÚSTR, Brno - Praha 2019, 734 s., 598 Kč,
ISBN: 978-80-7325-475-9

Rio Preisner, muž nelehkého osudu, hrdý katolík a konzervativce širokého intelektuálního rozhledu, si kompletní vydání *Kritiky totalitarismu* zasloužil. Dlouho se čekalo již na jeho *Speculum exilii Bohemici* (2017), které lze považovat za stěžejní ucelené dílo; ostatní Preisnerovy knihy jsou spíše mozaikami úvah a esejů tohoto germanisty, teatrologa a překladatele žijícího od roku 1968 až do smrti roku 2007 v exilu v americké Pensylvánii. Formu textových fragmentů obhajoval už v knize *Česká existence* (1984, 1992), která je společně s *Kritikou totalitarismu* (1973, 1984) a knihou *Až na konec Česka* (1987) obsahem nynějšího kompletního vydání obsáhlé *Kritiky totalitarismu*, jež připravil editor Jiří Hanuš.

V Preisnerově stylu se zřejmě odráží i jeho bezprostřední zážitky z komunistických lágrů a nucené emigrace. Široký intelektuální rozhled a básnické metafory mohou čtenáře odvádět od nastíněných témat a jazyk může občas působit méně srozumitelně, jeho knihy jsou však upřímnou výpovědí o nelehké době a hluboké civilizační krizi. Se stylem se potýká téměř ve všech svých knihách a v kompletním vydání *Kritiky totalitarismu* je to zřejmě nejmarkantnější. V tomto případě ovšem navíc vplouvá čtenář do Preisnerova světa takřka bez varování, v úvodu pouze okysličen německy psanými verši Gottfrieda Benna, lékaře,

nihilistického básníka a expresionisty.

Popis světa moderní gnozeologie, jak jí rozumí Rio Preisner, odhalují i jeho verše ze sbírky *Vísuté mosty* (1996): *Ač se proslychá, že teologové už vynášeli prezervativu proti početí těžkého hříchu, nakonec rozhodne většina: zástupy neznámých světců...*

Jeho fragmenty jsou municí pro nikdy nekončící boj proti totalitním režimům (zejména v jejich konečné fázi, kdy je označuje za absolutní zlo), proti novověké filozofii (zejména německé), proti hegelianství, marxismu a již zmíněné gnostické povaze modernity a postmodernity.

V pojetí gnóze se Preisner ve většině případů shoduje s často citovaným německo-americkým politickým filozofem Ericem Voegelinem (přestože se vůči němu později vymezuje a označuje jej též za gnostika, pokud hovoří pouze o transcendentální pravdě ve smy-

Tímto prizmatem sleduje i vzešup totalitních hnutí, rozvracení parlamentních systémů a vznik tyranských režimů a diktatur, jakož i moderní „vědecký“ totalitarismus, který má k dispozici sofistikované nástroje k ovládnutí mas, upevnění moci a „sebezbožnění člověka“.

Méně trpělivý čtenář bude ve vodách fragmentů zřejmě ztracen. Zatímco v ostatních Preisnerových knihách mu k zorientování pomůže alespoň základní úvod, kompletní vydání *Kritiky totalitarismu* je méně milosrdné. Čtenář bude často tápat, k čemu se daný útvar vztahuje, na co vlastně reaguje, bude nucen listovat, nesouhlasit, psát si poznámky a pracovat s knihou více akademicky. To je bezesporu přínos zvláště pro českou filozofickou a politologickou obec, která často hledí na Preisnera přezíravě.

Přelom epoch, konec druhé světové války, začátek studené vál-

V Preisnerově stylu se zřejmě odráží i jeho bezprostřední zážitky z komunistických lágrů a nucené emigrace...

slu platónském a opomíjí postavu Ježíše Krista) a považuje ji za kruciální dějinný jev, hnutí, nikoli proces poznání. Hovoří o fatálním sebeklamu (svod sebezbožnění člověka) a snaží se ukázat přítomnost gnóze v moderní politické teorii, ve filozofii dějin i v praktické politice: *Filozofie vzniká z lásky k bytí; je to milující úsilí člověka poznat rád bytí a sladit se s ním. Gnóze chce nad bytím panovat; aby se zmocnil bytí, konstruuje gnostik svůj systém. Systém je gnostická, ne filozofická forma vědění*, tvrdí společně s Voegelinem a za gnostická masová hnutí považuje též řadu moderních „-ismů“: progresivismus, pozitivismus, marxismus, komunismus, fašismus či nacionální socialismus.

ky, přetrvávání komunismu a socialismu a silící nacionalismus vede řadu autorů k důkladné reflexi totalitarismu, ovšem původní česká reflexe stále chybí (souvisí s tím opožděná vydání a takřka nulová propagace řady autorů, včetně Hannah Arendtové, Erica Voegelina, Karla Poppera, Raymonda Arona a dalších). Preisnera lze tedy v tomto směru považovat spíše za výjimku (nepočítáme-li Vladimíra Čermáka s knihou *Otázka demokracie*, 1992). Převládající pozitivistický přístup a Weberova „bezhodnotová věda“ sklízí své plody a zakládá nové myšlenkové podhoubí, které je k modernímu totalitarismu velmi přívětivé. □

Vlastimil RŮŽIČKA